

Титаренко О. О.,

доктор юридичних наук, доцент,
начальник науково-дослідної
лабораторії з підготовки військ,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ (ОКРЕМІ ПИТАННЯ)

В умовах повномасштабної війни російської федерації проти України одним з пріоритетних завдань держави залишається захист та підвищення стійкості державної безпеки. З аналізу основних стратегічних державних документів, які спрямовані на забезпечення державної безпеки України (Стратегія забезпечення державної безпеки, План заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки) [1; 2] вбачається наступне:

забезпечення державної безпеки – створення умов для забезпечення захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз Україні;

об'єкти забезпечення державної безпеки – державний суверенітет, конституційний лад, територіальна цілісність України, оборонний, економічний і науково-технічний потенціал, кібербезпека, інформаційна безпека, об'єкти критичної інфраструктури, державна таємниця та службова інформація;

до основних завдань державної політики у сфері забезпечення державної безпеки – віднесено розвиток спроможностей суб'єктів системи забезпечення державної безпеки щодо своєчасного попередження, виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз державній безпеці України, запобігання та протидії таким загрозам.

Враховуючи нормативно-визначені ключові критерії в сфері забезпечення державної безпеки, в подальшому, вважаємо доцільним розглянути можливості саме кримінологічного забезпечення даної сфери від протиправних посягань.

Кримінологічне забезпечення слід розглядати як створення умов, в результаті яких має настати сприятлива для діяльності суб'єктів протидії кримінальним правопорушенням ситуація (обстановка). Воно являє собою допоміжну діяльність у вигляді створення сприятливих умов для здійснення відповідними суб'єктами (правоохоронними, іншими державними, недержавними органами й установами, громадськими формуваннями й окремими громадянами) впливу на злочинність (криміногенне середовище) із метою зниження інтенсивності процесів детермінації кримінальних правопорушень, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів у певній сфері до допустимого рівня [3; 4].

Аналіз наявних вітчизняних кримінологічних розробок з питань кримінологічної безпеки в Україні, кримінологічного забезпечення діяльності правоохоронних органів дають можливість визначити, що система кримінологічного забезпечення державної безпеки повинна бути спрямована на об'єднання зусиль державного та приватного сектору для своєчасно виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз державній безпеці України та формування діючої системи заходів із запобігання та протидії злочинним проявам, які суттєво знижують стан її захищеності [5; 6]. Але, для того щоб ця система кримінологічного забезпечення працювала потрібно з'ясувати ряд першочергових питань, а саме: 1) на протидію яким кримінальним правопорушенням у сфері державної безпеки будуть спрямовані зусилля держави та відповідних загальних та спеціальних суб'єктів; 2) які складові буде в себе включати кримінологічне забезпечення; 3) які суб'єкти будуть займатися кримінологічним забезпеченням даної сфери (Хто буде головний актор в системі цих суб'єктів?). Далі частково розглянемо окремі питання.

Щодо першого питання, то аналіз державних стратегічних документів щодо забезпечення державної безпеки, наявних наукових публікацій та національного кримінального законодавства дає підстави зробити висновок, що кримінологічна безпека може бути спрямована [1; 2; 7; 8] на: 1) попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, миру і безпеки людства, розповсюдження зброї масового ураження та інших злочинів, які становлять загрозу державній безпеці України, а також забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації; 2) захист державного кордону від протиправних посягань; 3) боротьбу з тероризмом, його фінансуванням, кіберзлочинністю, нерозповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки, протидію легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та транснаціональній організованій злочинності; 4) захист об'єктів критичної інфраструктури від протиправних посягань.

Щодо другого питання, то кримінологічне забезпечення державної безпеки може включити в себе наступні складові: організаційно-управлінське забезпечення, інформаційне забезпечення, наукове-методичне забезпечення (цей перелік не є вичерпним).

Організаційно-управлінське забезпечення полягає в тому, щоб кожний суб'єкт, який залучається для протидії кримінальним правопорушенням в сфері державної безпеки був «на своєму місці» та виконував обов'язки в межах своїх повноважень, уникаючи дублювання. Організаційно-управлінська складова кримінологічного забезпечення – це цілеспрямована діяльність з організації процесу протидії кримінальним правопорушенням, яка складається із системи загальних та спеціальних заходів, що здійснюються у певних формах та із застосуванням спеціальних методів. Складовими такої діяльності є її мета, об'єкти, система суб'єктів, принципи, форми та методи її реалізації.

Інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності є якісно необхідним підґрунтям для підвищення ефективності протидії злочинності. Від

якості й адекватності інформації про потенційні та реальні загрози державній безпеці залежать результативність та ефективність протидії їм, недопущення та мінімізація негативних наслідків. Інформаційне забезпечення протидії злочинності в сфері державної безпеки являє собою структурно складну діяльність відповідних органів, спрямовану на одержання, використання, зберігання, обробку та передання кримінологічно значущої інформації з метою вирішення основних завдань протидії злочинним проявам, що становлять загрозу державній безпеці, особливо в умовах правого режиму воєнного стану.

Ефективність протидії кримінальним правопорушенням в сфері державної безпеки залежить від ступеня науково-методичного забезпечення й аналітичного супроводження на всіх рівнях (місцевий, регіональний, всеукраїнський, відомчий, міжвідомчий), інтенсивності взаємодії вчених і практиків різних галузей науки у справі формування узгодженого інтегрованого цілісного наукового продукту в сфері забезпечення державної безпеки. Негативні процеси й тенденції, наявні в Україні в умовах повномасштабної війни, вимагають постійного наукового моніторингу, глибокого й детального дослідження криміногенної обстановки та внесення відповідних коректив в Стратегію забезпечення державної безпеки та тактику протидії кримінальним правопорушень в певній сфері.

Щодо системи суб'єктів забезпечення кримінологічної безпеки державної безпеки, то це питання потребує окремого вивчення та висвітлення.

Наприкінці зазначимо, що саме кримінологічна наука шукає науково обґрунтовані шляхи вирішення проблемних питань стосовно злочинності та заходів протидії їй. Вони знаходять своє втілення в розробці практичних рекомендацій із приводу організаційних і методичних аспектів протидії кримінальним правопорушенням, які посягають на державну безпеку. Такі дослідження в подальшому сприятимуть організації діяльності з кримінологічного моніторингу, кримінологічного прогнозування та кримінологічного планування протидії загрозам державній безпеці.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 р. № 328-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-realizatsii-stra-a328r>

2. Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>

3. Кримінологічний довідник : довідкове видання/за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Бандурки О. М. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Джужі О. М. і д-ра юрид. наук, проф. Литвинова О. М. Харків : Золота миля, 2013. 412 с.

4. Мозоль С. А. Кримінологічна безпека в Україні: монографія. Харків: Константа, 2018. 482 с.

5. Кримінологія. Академічний курс / кол. авторів ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : Кондор, 2018. 588 с.

6. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 315 с.

7. Чуваков О. А. Концептуальні питання класифікації злочинів проти державної безпеки / О. А. Чуваков // Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Восьмі юридичні читання [Електронний ресурс] : зб. тез доп. Всеукр. щорічн. наук.-практ. дистанц. конф. (Одеса, 18 квіт. 2025 р.) / за заг. ред. Т. В. Степанової, О. А. Чувакова ; уклад.: М. О. Саракуца, О. В. Нарожна. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. С. 140–142.

8. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2021 року № 2341-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>